

Vitiuk D. Ukrainian language as the guarantee of unity of Ukraine

The article is devoted to the problems of the role of the Ukrainian language at the new stage of state construction in Ukraine. Some theoretical issues of this extremely important problem are highlighted, the reasons, which provoked a critical situation with the Ukrainian language, are indicated. On this basis, the main directions of new initiatives in the field of increasing the importance of the Ukrainian language are determined.

Key words: ukrainian language, state language, nation, national idea.

УДК 327(477)

Ірина Анатоліївна Гетьман-П'ятковська,
кандидат юридичних наук, доцент

**ПРАВОВА АНАЛІТИКА ВЗАЄМОДІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І МОРАЛІ:
ПРАВОВІ АСПЕКТИ СУЧАСНОСТІ**

Постановка проблеми. Питання побудови відносин на засадах миру і безпеки між народами й державами залишаються актуальними для сучасного правопорядку. Тому міжнародне право після закінчення Другої світової війни прагнуло стати правом миру, гарантією подолання війни в міжнародних відносинах. У широкому сенсі мир – це не тільки відсутність війни, а й такий стан міжнародних і внутрішньодержавних відносин, який усуває передумови вирішення міжнародних і внутрішньодержавних конфліктів за допомогою сили. Очевидним є те, що досягнення справжнього миру залежить від достатньо високого рівня політичної, правової і моральної свідомості суб'єктів міжнародного права, їх гуманності, освіченості, культури, економічної стабільності. Ці фактори повинні стати на перешкоді розв'язанню війни як засобу вирішення міжнародних конфліктів, спорів і протиріч. Міжнародне право через дії та рішення міжнародних організацій може стати інструментом впливу на свідомість народів та індивідів. Воно прагне миру між народами, щоб будь-який міжнародний спір не вирішувався силовими рішеннями і застосуванням зброї. У цьому полягає високий моральний сенс існування міжнародного права як системи норм, що має імперативний характер для суб'єктів міжнародного права.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Короткий аналіз праць із окресленої тематики свідчить, що проблема взаємодії міжнародного права і міжнародної моралі продовжує бути актуальною. У праці Г. Дмитрієвої «Взаємодія міжнародної моралі і міжнародного права» визначено, з одного боку, що міжнародне право, сприяючи зміцненню позицій моралі, посилює її регулятивний вплив на міжнародні відносини, з другого боку, від ступеня відповідності міжнародного права нормам моралі залежить ефективність самого права [1, с. 150]. У часи незалежності України зазначені питання розглядали М. Антонович, В. Буткевич, А. Дмитрієв, О. Задорожний, О. Мережко та ін. Так, на думку В. Буткевича, мораль відображає уявлення народів про справедливе й необхідне, а моральні, загальнолюдські цінності є критерієм розвитку міжнародного права. І сьогодні, вважає учений, міжнародна мораль повніше, ніж міжнародне право, відображає загальнолюдське уявлення про добро і справедливість [2, с. 34]. О. Мережко вважає, що прогрес міжнародного права і міжнародної моралі полягає у тому, що права і свободи людини все більше займають місце серед держав і народів [3, с. 61]. Свою думку про сучасний стан міжнародних відносин виказали Р. Жорітсма, Н. Кріш, Р. МакКоркводейл, А. Пелет, К. Марксен, Г. Фокс, Ю. Відмар та ін.

Початок ХХІ ст. відзначився світовою кризою економіки та кризою міжнародних відносин. Уряди держав, міждержавні та недержавні організації прагнуть дипломатичними, економічними, політичними засобами вирішити проблеми безпеки між державами. Однак події останніх років свідчать про хиткість миру та безпеки між народами і їхню залежність від багатьох факторів, серед яких є міжнародне право і міжнародна мораль.

Метою статті є визначення теоретико-правових аспектів взаємодії міжнародного права і моралі в сучасному вимірі.

Основні результати дослідження. Міжнародне право і міжнародна мораль – це системи, у яких існує певний порядок, взаємодія і взаємозв'язок елементів. Ці системи слід розглядати як пізнавальні конструкції, які дають змогу дослідити правову міжнародну дійсність.

Французький дослідник Ж. Тускоз визначає міжнародне право як «сукупність юридичних норм та інституцій, які регулюють відносини у міжнародному суспільстві з метою встановлення у ньому миру, справедливості та сприяння його розвитку» [4, с. 5]. Ми погоджуємося із тими вченими, які вважають, що міжнародне право є особливою, самостійною системою права, ядром якої слугують загальновизнані принципи й норми міжнародного права, що отримали своє закріплення в міжнародних договорах і звичаях. Специфіка системи міжнародного права пояснюється насамперед особливостями об'єкта регулювання, його суб'єктами, соціальною сутністю, способами створення й функціонування норм міжнародного права. Міжнародне право – це система юридичних норм, об'єднаних в інститути й галузі, що регулюють міжнародні суспільні відносини з метою забезпечення миру, прав людини і співробітництва.

Міжнародне право – це система норм договірної права між народами та державами. Міжнародні норми застосовуються лише до тих держав, які є сторонами міжнародних договорів, конвенцій, пактів і членами міжнародних організацій. Їхнє застосування передбачено договором або конвенцією, тобто відбувається за конкретних умов та обставин.

Зазначимо про особливості системи міжнародного права. Вони полягають у тому, що міжнародне право не входить до будь-якої національної системи права і не включає норми національного права. Водночас ці дві самостійні системи не існують ізольовано одна від одної. Національні правові системи справляють вплив на нормотворення у міжнародному праві, а останнє є важливим у сучасних умовах, чинником формування національного законодавства, зокрема шляхом імплементації норм міжнародного права у національне законодавство. Ще одна особливість міжнародного права полягає у характері нормотворення цієї правової системи. Встановлення взаємних прав та обов'язків суверенних суб'єктів тут здійснюється шляхом добровільного волевиявлення при укладенні міжнародних договорів та інших угод. Це свідчить про те, що міжнародне право має узгоджувальний і координуючий характер. Систему міжнародного права становить об'єктивно існуюча і внутрішньо узгоджена цілісність її елементів: загальновизнаних принципів і норм міжнародного права (договірних, звичаєвих), рішень і рекомендаційних резолюцій міжнародних організацій, рішень міжнародних судових органів, а також інститутів міжнародного права (міжнародного визнання, правонаступництва, міжнародної відповідальності тощо). Так, слід визнати ще одну особливість міжнародного права, яка полягає у тому, що право не забезпечується спеціальним наддержавним механізмом примусу. У разі необхідності держави самі колективно забезпечують підтримання міжнародного правопорядку [5, с. 669].

Міжнародна мораль є формою суспільної свідомості, яка відображає узагальнене уявлення народів про мир, справедливість, гуманність, солідарність, взаємодопомогу, належне, бажане, ідеальне та їх високі прагнення і цілі. Моральними є загальнолюдські цінності, які є критерієм розвитку міжнародного права. Узагальненим критерієм вважають поняття добра і зла при визначенні моральних або аморальних діянь глав держав та перших осіб урядів, які протизаконно діють як щодо власного народу, так і інших народів та держав.

Більшість філософів права вважають, що мораль і право беззастережно єдині за формулою І. Канта: «Ніколи не стався до іншого тільки як до засобу, а лише як мети в собі» [6, с. 237]. Ця установка робить суб'єкта права моральним, а державу – правовою. У зв'язку з цим міжнародна мораль і міжнародне право перебувають у відносинах необхідної достатності.

Г. Гроцій наголошував на застосуванні природного права в міжнародних відносинах. Він був упевнений у тому, що той, «хто порушує природне право, назавжди підриває основу свого власного спокою у майбутньому» та стверджував, що природне право перебуває «у самій природі речей» [7].

Знаний український учений В. Корецький у праці «“Загальні принципи права” в міжнародному праві» звертає увагу на те, що юристи шукали природне право в «природі людини». Учений посилався на Г. Гроція, який писав, що «мати природного права є сама природа людини» [8, с. 11]. «Природа людини такий має устрій, що людство не може бути збереженим без суспільного життя» і відповідно до цього «природа сама встановила суспільство з усіх націй і примусила зберігати їх» [7, с. 270]. Вважаємо, що велика думка великого мислителя дає Україні ідею та основу про об'єднання громадян в єдину націю і прогресивний європейський народ.

На наше переконання, питання українських правових інновацій, що прагнуть інтегруватися до європейський правових цінностей, передбачає не відмову від кращих зразків правової спадщини (розподіл державної влади на три гілки, повага та дотримання прав людини, екологічна безпека), а більше посилення національного, звичаєвого права та європейських цінностей у законодавство України. Тому моральна складова природного права може вплинути на зміст міжнародної моралі.

Формування спільних духовних, соціальних, людських, національних цінностей, думаємо, об'єднає людей і це крок в майбутнє України. Також знати основні принципи міжнародного права потрібно, тому що вони сформовані як результат загальної волі держав, практики міжнародних організацій, політичного досвіду світових лідерів і боротьби народів за свою незалежність.

Тому морально-правова єдність народу і нації виявляється, на нашу думку, у такому:

- 1) національній ідентичності (мова, література, культура, традиції, національний одяг, звичаєве право, символіка, традиції та інше);
- 2) повазі до прав, свобод інших людей, народів і держав;
- 3) спільній державно-правовій історії, політико-правовій культурі, державній правовій спадщині;
- 4) національно-спрямованому вихованні, національній свідомості, ототожненні себе частиною людської цивілізації, людиною, яка має честь, гідність;
- 5) належному сімейно-родинному вихованні, що виявляється у формулі «Дитина, Родина, Культура, Освіта, Самовиховання».

Розуміємо, що міжнародні відносини засновані на дуже крихких важелях, таких як ідеї й думки, які мають вираз у принципах міжнародного публічного права, у словах стурбованості й занепокоєння з приводу трагічних подій та в разі застосування сили – спільних діях економічного характеру та інших важелях. Однак ці слова і дії формують моральний дух і загальний моральний клімат у певному суспільстві людей. Цінності взаєморозуміння і співпереживання створюють моральну основу для міжнародної моралі. Об'єднана думка стає моральним принципом для формування політичної позиції держав. Тому міжнародні договори і конвенції, які підписані сторонами без передбачення санкцій, провокують безвідповідальних глав держав та урядів випробувати на міцність дію міжнародного публічного права і рішення міжнародних організацій. Найбільш впливовим фактором утримання від подальшого загострення є економічні і матеріальні санкції проти держави, лідер якої допускає злочини проти людяності.

Все частіше можна почути, що міжнародне право перестає бути ефективним засобом регулювання міжнародних відносин між державами. Причиною таких висловлювань стали події 2014–2018 рр. в Україні. Ці події продовжуються, вони то стихають, то вибухають із новою силою на сході і півдні України.

Ми, вочевидь, не могли собі уявити і передбачити, спрогнозувати наслідки студентських виступів у листопаді 2013 р. на Майдані, а також в інших містах. Вони пов'язані з відмовою експрезидента підписати у Вільнюсі асоційоване членство в ЄС для України. Багато хто розраховував на підтримку міжнародного співтовариства в питаннях євроінтеграції, однак є й ті, хто не хоче якісного рівня життя для українців й України. Вважаємо, що це ймовірніше проблема внутрішнього соціального менталітету українців. Державна ідеологія упродовж 27 років української незалежності не спромоглася і не прагнула виховувати і формувати національно свідому політичну, економічну, технічну, творчу еліту держави. Постає запитання: а чи несвідомо це робилося? Легше і краще маніпулювати малосвідомими, збіднілими і зомбованими людськими істотами, які продають свій голос на виборах за харчі й обіцянки. І тому, в час політичного зламу, псевдоеліта втекла за кордон, забравши з собою частину державного бюджету і сподівання українців на кращу долю.

Частина вчених-міжнародників вважають, що сучасне міжнародне право здає свої позиції, не виконує свого високого призначення, закріпленого статуту ООН. Дійсно, міжнародне право не завжди є ефективним при вирішенні міжнародних політичних конфліктів у різних точках світ. Однак коли проблема торкнулася українців, ми самі виявилися не на висоті, не готові були почути одне одного, голос національної єдності та об'єднатися. Є частина української спільноти, яка не змогла розібратися в подіях, стала захищати свою землю від «ворогів» і зі страху за своє життя,

розбіглася по різні боки фронту, вирішуючи проблему не мирними засобами, а важкою зброєю. Пересічні громадяни, волонтери, взявши на свої плечі тягар державних прорахунків, стали пліч-о-пліч із військовими на захист своєї Вітчизни.

Тому є свої причини. Так, В. Батлер – англійський та американський компаративіст, доктор юридичних наук, досліджуючи питання радянських правових інновацій та зарубіжні правові системи зазначає, що спадщина радянських правових інновацій є досить значною і впливовою. Вона стосується всіх галузей права та соціальних відносин: особи, сім'ї, робочого місця, дозвілля, ролі держави, зокрема й державного імунітету та державної торгівлі, публічного порядку та правового примусу, взаємодії національного та міжнародного права, власне, ролі права в суспільстві. Вчений вважає, що суспільною ціною, яку вимагали такі інновації, були як глум над особистими та колективними правами, так і встановлення публічно-правових інститутів, що не відповідали навіть мінімальним правам людини [9, с. 11–12].

Вважаємо, що Росія та її правова система ще зберігає тоталітарно-радянські риси впливу як на розвиток міжнародних, соціальних відносин, так і зв'язків громадян між собою. Тому її дії, можливо, запрограмовані самою правовою системою, що призвело до дій з боку держав, що входять до великої сімки (G7).

Після анексії Криму Росією у березні 2014 р. Європейський Союз, США та деякі інші держави ввели кілька пакетів санкцій проти РФ. Найбільш відчутні санкції введені після початку збройного конфлікту на Донбасі. Захід звинувачує Росію у тому, що вона надає військову допомогу сепаратистам на сході України, а також бере пряму участь у конфлікті. Москва ж відкидає такі звинувачення. Один із пакетів західних санкцій фактично закрити російським компаніям із державною часткою доступ до закордонних ринків фінансування. Крім того, США та ЄС ввели персональні санкції проти бізнесменів із найближчого оточення Президента Росії В. Путіна [10]. Президент США заявив, що Росія залишиться в ізоляції, якщо Президент Росії В. Путін буде продовжувати порушувати міжнародне право і домовленості, направлені на зупинення конфлікту в Україні [11].

Висновки. Погляди і дії світових лідерів, вважаємо, є формулюванням об'єднаної міжнародної думки та моральних принципів у боротьбі за панування сили права, а не права сили. Переконані, міжнародні домовленості створюються для прогресивних і розумних людей, які прагнуть до мирного вирішення спорів, замирення конфліктів, налагодження взаємовигідних політичних, економічних, культурних, екологічних відносин. Але з часом напруження у певному регіоні загострюється і причиною стає фактор людської природи: жадоба до влади, грошей та світового впливу.

Отже, міжнародне право і міжнародна мораль – це два вагомих культурних фактора, які якісно впливають на розвиток міжнародних відносин через діяльність міждержавних урядових та неурядових організацій, уможливають гідне життя громадян у державі та благополуччя існування людей у приватному, сімейному та родинному середовищі. Імперативні норми міжнародного права, що збагачені моральним змістом, одночасно збагачують державно-правові системи країн. Моральна цінність міжнародного права полягає у тому, щоб стати гарантом справедливого забезпечення як інтересів держави, так і реалізації фундаментальних прав і свобод людини в кожній суверенній країні. Маємо віру і надію в дієві й ефективні засоби міжнародного права як вияв загальної волі держав і міжнародних організацій та наднаціональних об'єднань на шляху до повернення і збереження миру та безпеки в Україні.

Використані джерела

1. Дмитриева Г. Д. Взаимодействие международного морали и международного права / Г. Д. Дмитриева. – М., 1979.
2. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. – К. : Либідь, 2002. – 608 с.
3. Мережко А. А. Наука политики международного права: истоки и перспективы / А. А. Мережко. – Киев : Юстиниан, 2009. – 144 с.
4. Тускоз Ж. Міжнародне право : підручник / Ж. Тускоз ; пер. з франц. – Київ : АртЕк, 1998.
5. Шемшученко Ю. С. Міжнародне право / Ю. С. Шемшученко // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Українська енциклопедія, 2001. – Т. 3: К–М. – 792 с.
6. Кант И. Основы метафизики нравственности : сочинения : в 6 т. / И. Кант ; под общей ред. В. Ф. Асмуса. – М. : Мысль, 1963. – Т. 4. – Ч. 1. – 544 с.

7. Гроций Г. О праве войны и мира. Пролегомены / Г. Гроций. – М., 1948.
8. Корецкий В. М. «Общие принципы права» в международном праве / В. М. Корецкий // Академічна юридична думка / укладачі: І. Б. Ксенко, Т. І. Бондарук ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Ін Юре, 1998.
9. Батлер У. Е. Місце пострадянських правових систем на правовій карті світу : відкрита лекція / пер. з англ. К. О. Черниченко ; за ред. О. В. Кресіна. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київський національний університет ім. Т. Шевченка ; Логос, 2009. – Вип. 19. – 20 с.
10. Берлін: нові санкції можуть призвести до хаосу в Росії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2015/01/150105_germany_new_russia_sanctions_vs_
11. Саммит G20 в Австралии завершился без Путина [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2014/11/141115_g20_putin_leaves_early_ukraine.

Гетьман-П'ятковська І. А. Правова аналітика взаємодії міжнародного права і моралі: правові аспекти сучасності

У статті проаналізовано теоретичні і практичні питання взаємодії міжнародного права й моралі. У висновках зазначено, що це два вагомих культурних фактора, які якісно впливають на розвиток міжнародних відносин через діяльність міждержавних урядових та неурядових організацій, уможливають гідне життя людей у державі та приватній сфері.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародна мораль, правові системи, порівняльне правознавство, теорія права.

Hetman-Pyatkovskaya I. Legal analysis of the interaction of international law and morality: legal aspects of the modern

The article analysis the theoretical and practical questions of interaction of international law and morality. The findings marked that these are two significant cultural factors that affect the qualitative development of international relations through the activities of intergovernmental and non-governmental organizations that make possible a decent life for citizens in the state and private sphere. Imperative norms of international law, enriched with moral content, simultaneously enrich state-legal systems of countries. The moral value of international law is to become a guarantor of just ensuring the interests of the state and the realization of fundamental human rights and freedoms in each sovereign country. Effective means of international law as a manifestation of the general will of states and international organizations and supranational unions will be on the way to the return and preservation of peace and safe in Ukraine.

Key words: international law, international morality, legal systems, comparative law, theory law.

УДК 340

*Сергій Олександрович Глухенький,
аспірант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

**РОЛЬ ПРАВОВОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В СФЕРІ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

Постановка проблеми. Демократизація сучасних суспільних процесів супроводжується трансформацією структури та діяльності механізму держави, способів державного регулювання, а отже, і законодавчого забезпечення соціальних, економічних та публічно-політичних відносин. Інтенсивність темпів суспільного розвитку пов'язується з постійною появою нових форм та моделей відносин, які вимагають ефективного врегулювання з боку держави. Все це обумовлює необхідність постійного вдосконалення законодавства. З огляду на те, що таке вдосконалення повинно бути своєчасним, обґрунтованим та доцільним з точки зору всієї багатоманітності, держава повинна уникати хибних кроків у сфері організаційно-правового забезпечення суспільних процесів, що можуть спричинити зайву соціальну напругу та суттєво послаблювати авторитет державної влади. Означене обумовлює необхідність пошуку ефективних методів обґрунтування та апробації нових форм державно-правового регулювання в режимі реального часу. За своєю сутністю таким інструментом є правовий експеримент. Його застосування надає можливість випробувати на практиці дієвість законодавчих новацій у межах окремої суспільної групи (частіше за все такої, що охоплюється межами адміністративно-територіальної одиниці).

Актуальність цього напрямку дослідження полягає у тому, що в сучасній теоретичній науці ще не розкрито функціональне призначення правового експерименту, тоді як з'ясування його рис і завдань забезпечить можливість розширення його сфери застосування та підвищення релевантності результатів здійснення.